

Research
Article

The Indirect Effects of Childhood Maltreatment and Sensory Processing Sensitivity on Vulnerability to Addiction in Adolescents: The Evaluation of the Role of Rejection Sensitivity*

Maryam Parnian Khooy¹, Sajjad Basharpour², Akbar Atadokht³, Niloofar Mikaeili⁴

Received: 2024/07/14

Accepted: 2026/02/10

Abstract

Objective: The present study aimed to investigate the indirect effects of childhood maltreatment and sensory processing sensitivity with vulnerability to addiction through the role of rejection sensitivity in adolescents. **Method:** This study employed a descriptive-correlational design using structural equation modeling (SEM). The statistical population consisted of all 4667 secondary school students in Osku county during the 2023–2024 academic year. A sample of 465 students was selected through multi-stage cluster sampling. Participants completed the childhood trauma questionnaire, the highly sensitive person scale, the rejection sensitivity questionnaire, and the identification of people at risk for addiction scale. Data were analyzed using Pearson correlation and SEM. **Results:** The proposed model demonstrated a favorable fit. Childhood maltreatment and sensory processing sensitivity had significant direct effects on addiction vulnerability. Furthermore, childhood maltreatment and sensory processing sensitivity exerted significant indirect effects on addiction vulnerability through the mediating role of rejection sensitivity. **Conclusion:** The interplay between childhood maltreatment, sensory processing sensitivity, and rejection sensitivity significantly contributes to vulnerability to addiction in adolescents. These findings provide a valuable framework for designing addiction prevention programs tailored for adolescents and young adults.

Keywords: Childhood maltreatment, Sensory processing sensitivity, Rejection sensitivity, Addiction vulnerability, Adolescents

*. This article has been extracted from the first author's doctoral dissertation at the University of Mohaghegh Ardabili, supported by funding from the Anti-Narcotics Headquarters.

1. Ph.D. Student, Department of Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

2. Corresponding Author: Professor, Department of Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran. Email: basharpour_sajjad@uma.ac.ir

3. Professor, Department of Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

4. Professor, Department of Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

اثرات غیر مستقیم بدرفتاری دوران کودکی و حساسیت پردازش حسی بر آسیب-پذیری به اعتیاد در نوجوانان: بررسی نقش حساسیت به طرد*

مریم پرنیان خوی^۱، سجاد بشرپور^۲، اکبر عطادخت^۳، نیلوفر میکائیلی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۲۱

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر بررسی اثرات غیر مستقیم بدرفتاری دوران کودکی و حساسیت پردازش حسی بر آسیب‌پذیری به اعتیاد از طریق نقش حساسیت به طرد در نوجوانان بود. **روش:** پژوهش حاضر توصیفی-همبستگی از نوع مدل‌سازی معادلات ساختاری بود. جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان دوره‌ی دوم متوسطه‌ی شهرستان اسکو به تعداد ۴۶۶۷ نفر بودند که در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ تحصیل می‌کردند. ۴۶۵ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب و به پرسشنامه‌ی ترومای کودکی، مقیاس شخص با حساسیت حسی بالا، پرسش‌نامه حساسیت به طرد و پرسش‌نامه شناسایی افراد در معرض خطر اعتیاد پاسخ دادند. برای تحلیل داده‌ها از روش‌های همبستگی پیرسون و مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد. **یافته‌ها:** مدل پیشنهادی از برازش مطلوبی برخوردار بود. بدرفتاری دوران کودکی و حساسیت پردازش حسی، اثر مستقیم معناداری بر آسیب‌پذیری نسبت به اعتیاد داشتند. همچنین، بدرفتاری دوران کودکی و حساسیت پردازش حسی اثر غیر مستقیم معناداری بر آسیب‌پذیری نسبت به اعتیاد از طریق نقش واسطه‌ای حساسیت به طرد داشتند. **نتیجه‌گیری:** تعامل بین بدرفتاری دوران کودکی، حساسیت پردازش حسی و حساسیت به طرد در آسیب‌پذیری نسبت به اعتیاد در نوجوانان نقش دارند. این امر می‌تواند به عنوان الگویی مناسب برای طراحی برنامه‌های پیشگیری از اعتیاد در بین نوجوانان و جوانان مفید واقع شود.

کلیدواژه‌ها: بدرفتاری دوران کودکی، حساسیت پردازش حسی، حساسیت به طرد، آسیب‌پذیری به اعتیاد، نوجوانان

*. این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری نویسنده اول در دانشگاه محقق اردبیلی با حمایت مالی ستاد مبارزه با مواد مخدر می‌باشد.

۱. دانشجوی دکتری، گروه روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

۲. نویسنده مسئول: استاد، گروه روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. پست الکترونیک:

basharpoor_sajjad@uma.ac.ir

۳. استاد، گروه روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

۴. استاد، گروه روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

مقدمه

نوجوانی دوره تحولی حساس و مهمی است که با تغییرات مختلف روان‌شناختی و زیستی - عصب شناختی مشخص می‌گردد. این تغییرات نوجوانان را مستعد پرداختن به رفتارها و تصمیم‌گیری‌های پرخطری مانند مصرف مواد می‌سازد (ماگنز^۱ و همکاران، ۲۰۲۳). مصرف مواد در نوجوانان در سال‌های اخیر افزایش قابل توجهی داشته است (عباس‌پور و قنبری، ۲۰۲۱). آمارها گویای این نکته هستند که میزان مصرف مواد در بین جوامع مختلف به ویژه در میان اقشار نوجوان و جوان در دهه‌های اخیر افزایش چشمگیری داشته است (میلوچیر^۲ و همکاران، ۲۰۰۸). به طور خاص، اوایل نوجوانی (۱۲ تا ۱۴ سالگی) تا اواخر نوجوانی (۱۵ تا ۱۷ سالگی) یک دوره خطر اساسی برای شروع مصرف مواد است (دفتر ملل متحد در زمینه‌ی مواد مخدر و جرم، ۲۰۱۸). با توجه به این که پیشگیری بهتر از درمان است، شناسایی عواملی که باعث افزایش آسیب‌پذیری به اعتیاد در جمعیت‌های مختلف به ویژه در نوجوانان می‌شود ضروری به نظر می‌رسد (زرگر و همکاران، ۱۳۸۷).

عوامل بسیاری می‌توانند در آسیب‌پذیری نوجوانان به اعتیاد نقش داشته باشند. اغلب پژوهشگران در یک تقسیم‌بندی کلی عوامل چهارگانه‌ی فردی، خانواده، مدرسه و اجتماع را به عنوان عوامل تأثیرگذار در این امر عنوان کرده‌اند (بی‌وان و تسیو^۳، ۲۰۲۰). خانواده نخستین محیطی است که کودک در آن اولین گام‌های خود را به سوی رشد برمی‌دارد (موتاتایانو^۴، ۲۰۱۵) و به همین دلیل از اهمیت فراوانی برخوردار است. وجود هر گونه مشکل و نقص در خانواده می‌تواند تحول فرد را در جنبه‌های مختلف تحت تأثیر قرار دهد. بדרفتاری دوران کودکی^۵ یکی از این مشکلات و مسائل که شیوع نسبتاً بالایی نیز دارد. این تجارب دوران کودکی بیانگر نقض شدید ایمنی و بهزیستی است که کودکان در یک زمینه‌ی ارتباطی تجربه می‌کنند (وارمینگهام^۶ و همکاران، ۲۰۲۰). بדרفتاری دوران کودکی با تجربه‌ی سوء استفاده یا غفلت تعریف می‌شود که کودک را با خطر مواجه کرده یا برای

رشد و تحول آنان مضر است (وان میتر^۱ و همکاران، ۲۰۲۰). این تجارب دوران کودکی شامل سوء استفاده جنسی^۲، سوء استفاده جسمی^۳، سوء استفاده عاطفی^۴ و غفلت^۵ فیزیکی و عاطفی می شود (گاردنر^۶ و همکاران، ۲۰۱۹). سوء استفاده جسمی عبارت از تنبیه بدنی در افراد زیر ۱۸ سال به وسیله فردی است که عهده دار نگهداری کودک می باشد (رستمی و همکاران، ۱۳۸۸). سوء استفاده عاطفی زمانی اتفاق می افتد که والدین به صورت آگاهانه، اقدام به تحقیر کودک برای خطاهای کوچک، طرد کردن، دلسرد نمودن، بیرون کردن وی از خانه و جلوگیری از برقراری ارتباط وی با همسالان نمایند (اریکسون^۷ و همکاران، ۲۰۰۲). همچنین، رفتارهایی که حاکی از دوست نداشتن کودک، سرزنش و تهدید وی، فریاد زدن بر سر کودک و مسخره نمودن او باشند را نیز به عنوان سوء استفاده عاطفی تعریف می نمایند (رستمی و همکاران، ۱۳۹۴). سوء استفاده جنسی به ارتباط جنسی با کودک توسط یک فرد بزرگسال و رفتارهایی مانند نوازش کودک به قصد لذت تا عورت نمایی و در نهایت تجاوز جنسی اطلاق می شود (رستمی و همکاران، ۱۳۸۸). سوء استفاده عاطفی، جسمی و جنسی هر یک افزایش خطر مصرف دخانیات، مصرف الکل، استفاده از مواد مخدر و مصرف چندگانه مواد مخدر را در پی دارد (سیجتی و هندلی^۸، ۲۰۱۹). نتایج پژوهش تورکمان^۹ و همکاران (۲۰۲۳) بیانگر این بود که افرادی که بدرفتاری دوران کودکی داشته اند به احتمال بیشتری به سوی مصرف الکل کشیده می شوند. نتیجه پژوهش دیگری نشان داد که دختران نوجوانی که تجربه سوء استفاده جنسی در دوران کودکی خود داشتند تقریباً پنج برابر بیشتر از دختران نوجوانی که چنین تجربه ای در دوران کودکی خود نداشتند در معرض مصرف چندگانه سنگین مواد قرار داشتند (سیجتی و هندلی، ۲۰۱۹).

یکی دیگر از عواملی که می تواند با آسیب پذیری به اعتیاد در ارتباط باشد حساسیت پردازش حسی^{۱۰} است. مطالعات بیانگر آن هستند که ۱۵ درصد از کل جمعیت سطوح

1. VanMeter
2. sexual abuse
3. physical abuse
4. emotional abuse
5. neglect

6. Gardner
7. Erickson
8. Cicchetti & Handley
9. Türkmen
10. sensory processing sensitivity (SPS)

بالایی از الگوی پردازش حسی را تجربه می کنند (اینگل-یاگر^۱ و همکاران، ۲۰۱۶). این الگوها ممکن است منجر به رفتارهای ناسازگارانه و کارکردهای مختل شده شوند (اینگر-یاگر و همکاران، ۲۰۱۶). پردازش حسی به توانایی سیستم عصبی در مدیریت اطلاعات حسی دریافتی از جمله دریافت^۲، تعدیل^۳، یکپارچه سازی^۴ و سازماندهی^۵ محرک های حسی اشاره می کند (اینگل-یاگر و دان^۶، ۲۰۱۱). حساسیت پردازش حسی همچنین به عنوان یک صفت شخصیتی ذاتی یا ژنتیکی تعریف می شود که نشان دهنده ی افزایش حساسیت سیستم عصبی مرکزی و پردازش شناختی عمیق تر محرک های فیزیکی، اجتماعی و هیجانی است (بوتبرگ و وارین^۷، ۲۰۱۶). دان (۲۰۰۱) مدلی از حساسیت حسی را ارائه کرده است که به تعامل بین آستانه ی عصبی بالا و پایین و راهبردهای خود تنظیمی فعال و منفعل اشاره دارد و از تعامل بین آن ها چهار الگوی پردازش حسی پدیدار می شود که عبارتند از: جستجوی احساس^۸ (آستانه ی عصبی بالا و پاسخ فعال)، اجتناب حسی^۹ (آستانه ی پایین و پاسخ فعال)، حساسیت حسی^{۱۰} (آستانه ی پایین و پاسخ منفعل) و ثبت پایین^{۱۱} (آستانه ی بالا و پاسخ منفعل) (اینگل-یاگر و همکاران، ۲۰۱۶).

الگوی پردازش حسی مفرط که تحت عنوان اختلال پردازش حسی^{۱۲} نیز شناخته می شود شامل مشکل در ثبت و تعدیل اطلاعات حسی و سازماندهی درونداد حسی برای اجرای موفق پاسخ انطباقی به درخواست های موقعیتی می باشد (اینگل-یاگر و همکاران، ۲۰۱۶). این الگوی پردازش حسی اغلب در بیش یا کم حساسیتی به محرک های غیر بیزاری آور فعال می گردد (اینگل-یاگر و همکاران، ۲۰۱۶). نتایج پژوهش حسین پور و محمودیان (۱۳۹۷) نشان داد که از بین مؤلفه های حساسیت حسی، آستانه ی حسی پایین و رفتارهای بازداری حسی در افراد وابسته به مواد بالاتر است. از سوی دیگر، بین حساسیت

1. Engle-Yager
2. reception
3. modulation
4. integration
5. organization
6. Dunn

7. Boterberg & Warreyn
8. sensation seeking
9. sensation avoiding
10. sensory sensitivity
11. low registration
12. sensory processing disorder

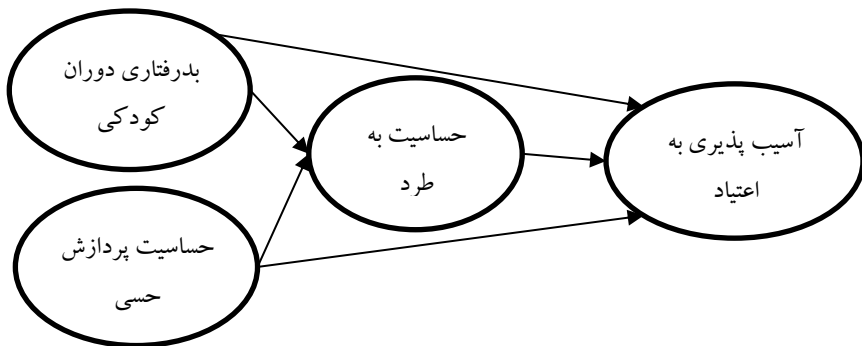
پردازش حسی بالا و استفاده از مواد روانگردان ارتباط وجود دارد (یوفرو^۱ و همکاران، ۲۰۲۱). نتایج پژوهش کلی^۲ و همکاران (۲۰۲۱) حاکی از آن است که الگوهای پردازش حسی در افراد دارای اختلال مصرف مواد بالاتر از افراد بهنجار است و حساسیت پردازش حسی و پردازش هیجانی ناکارآمد از پیش‌آیندهای اختلالات روان‌شناختی در افراد وابسته به مواد مخدر است (آقاجانی و رهبری‌غازانی، ۲۰۲۱). نتایج پژوهش دیگری نشان داد که استفاده از مواد روانگردان به عنوان وسیله‌ای برای کاهش تحریک بیرونی مورد استفاده قرار می‌گیرد (ماری-کراوس^۳ و همکاران، ۲۰۲۲). کیوانلو و همکاران (۱۴۰۲) نیز در تحقیق خود به این نتیجه دست یافتند که حساسیت پردازش حسی اثر مثبت و معناداری بر آسیب‌پذیری به اعتیاد دارد.

حساسیت به طرد^۴ از دیگر عوامل مهمی است که می‌تواند احتمال مصرف مواد را افزایش دهد. حساسیت به طرد افرادی را توصیف می‌کند که از طرد اجتماعی می‌هراسند و تمایل دارند که به نشانه‌های اجتماعی مطابق با ترس خود واکنش نشان دهند (لیو^۵ و همکاران، ۲۰۱۴). به عبارت دیگر، حساسیت به طرد به عنوان تمایل به انتظار، داشتن حالت تدافعی، ادراک خیلی سریع و عکس‌العمل شدید نسبت به طرد بین فردی تعریف می‌شود (طباطبایی حسینی، ۱۳۹۹). حساسیت به طرد تأثیر قابل توجهی بر احساسات و رفتار فردی دارد و می‌تواند باعث افزایش خصومت و واکنش پرخاشگری در مقابل دیگران شود (ویلیامز^۶، ۲۰۰۱). شواهد نشان می‌دهد که حساسیت به طرد نتیجه‌ی تجربیات قبلی طرد اجتماعی است (کسیدی^۷ و همکاران، ۲۰۲۱) و با والدگری خشن، تعارضات خانوادگی و بدرفتاری دوران کودکی ارتباط دارد (گودلسکی^۸ و همکاران، ۲۰۱۹). حساسیت به طرد ثبات در روابط بین فردی را کاهش داده و در اختلالات روانی شایع است (طباطبایی حسینی، ۱۳۹۹). پژوهشگران بر این عقیده‌اند افراد با حساسیت به طرد بالاتر بیشتر احتمال دارد که از مواد مخدر استفاده کنند (طباطبایی حسینی، ۱۳۹۹).

1. Yuferov
2. Kelly
3. Mary-Krause
4. rejection sensitivity

5. Liu
6. Williams
7. Cassidy
8. Godleski

اعتیاد به عنوان یکی از بزرگترین مشکلات و مسائل جهان امروزی به شمار می آید که پیامدهای منفی بی شماری در پی دارد. در واقع، نگرانی درباره‌ی اختلال مصرف مواد و اعتیاد نشان دهنده‌ی نگرانی در مورد پیامدهایی است که اعتیاد برای سلامت جسمانی، روانی و موقعیت اجتماعی-اقتصادی دارد (اسماعیلی و همکاران، ۱۳۹۹). ضرورت انجام این پژوهش از آنجا ناشی می شود که اعتیاد نوجوانان پدیده‌ای چند عاملی است و هنوز مکانیسم‌های روان‌شناختی دقیق آسیب‌پذیری آنان به طور یکپارچه تبیین نشده است. بدرفتاری دوران کودکی می‌تواند با ایجاد اختلال در تنظیم هیجان و شکل‌گیری الگوهای ناسازگار بین فردی زمینه‌ساز گرایش به رفتارهای پرخطر شود، در حالی که حساسیت پردازش حسی به عنوان یک ویژگی عصبی-رفتاری نحوه مواجهه نوجوان با محرک‌های تنش‌زا را تعیین می‌کند و ممکن است او را به استفاده از مواد برای تعدیل سطوح برانگیختگی سوق دهد. افزون بر این، حساسیت به طرد که معمولاً پیامد هر دو سازه فوق است می‌تواند نقش میانجی مهمی در تشدید ناتوانی نوجوان در تنظیم هیجان و افزایش آسیب‌پذیری نسبت به مصرف مواد داشته باشد. در همین راستا، هدف پژوهش حاضر بررسی اثر غیر مستقیم بدرفتاری دوران کودکی و حساسیت پردازش حسی بر آسیب‌پذیری به اعتیاد از طریق نقش میانجی حساسیت به طرد در نوجوانان بود. در واقع، در پژوهش حاضر مدل مفهومی زیر مورد آزمون قرار گرفت (شکل ۱).

شکل ۱: مدل مفهومی در پژوهش حاضر

روش

جامعه، نمونه، و روش نمونه‌گیری

روش مطالعه‌ی حاضر توصیفی-همبستگی بود. جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر شامل تمامی دانش‌آموزان دوره‌ی دوم متوسطه شهرستان اسکو به تعداد ۴۶۶۷ نفر بودند که در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ تحصیل می‌کردند. با توجه به اینکه در مطالعات مدل‌یابی معادلات ساختاری حداقل حجم نمونه به ازای هر متغیر مشاهده شده ۵ الی ۴۰ نفر پیشنهاد می‌شود (هومن، ۱۴۰۲)، در این مطالعه با توجه به وجود ۸ متغیر مشاهده شده و انتخاب ۴۰ نفر به ازای هر مقیاس، ۳۲۰ نفر حجم نمونه برآورد گردید که برای افزایش تعمیم‌پذیری نتایج ۴۶۵ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای به عنوان حجم نمونه نهایی انتخاب شدند. ابتدا شهرستان به چهار بخش تقسیم گردید و از هر بخش یک مدرسه انتخاب شد. با توجه به اینکه تعداد دانش‌آموزان هر کلاس به طور میانگین ۲۵ تا ۳۵ نفر بود، از هر کدام از مدارس ۴ کلاس از میان کلاس‌های مقاطع دهم، یازدهم و دوازدهم به صورت تصادفی انتخاب شدند. پس از ارائه‌ی توضیحاتی درباره‌ی هدف پژوهش، به دانش‌آموزان تاکید شد که پرسش‌نامه‌های آنان بدون نام است و اطلاعات آن‌ها کاملاً محرمانه خواهد ماند. تحصیل در مدارس متوسطه‌ی دوم شهری، عدم ابتلا به بیماری‌های جسمانی و اختلالات روان‌شناختی، و دامنه‌ی سنی ۱۹-۱۶ سال ملاک‌های ورود آزمودنی‌ها به پژوهش حاضر بود و عدم تمایل به مشارکت در پژوهش و تکمیل ناقص پرسش‌نامه‌ها نیز ملاک‌های خروج از پژوهش بودند. برای بررسی همبستگی بین متغیرهای از روش همبستگی پیرسون در نرم افزار SPSS-21 استفاده شد و برای بررسی اثرات غیر مستقیم از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری در نرم‌افزار SmartPLS 3 استفاده شد.

ابزار

۱- پرسش‌نامه ترومای کودکی^۱: این پرسش‌نامه توسط برنشتاین^۲ و همکاران (۱۹۹۴) ساخته شد و برنشتاین در سال ۱۹۹۵ نسخه‌ی نهایی ۵۳ گویه آن را ارائه نمود. این

1. childhood trauma questionnaire (CTQ)

2. Bernstein

پرسش‌نامه پنج بعد بدرفتاری کودکان را اندازه‌گیری می‌نماید و یک نمره‌ی کلی نیز محاسبه می‌نماید که نشانگر بدرفتاری کلی^۱ است. این پنج خرده‌مقیاس عبارتند از: سوء استفاده عاطفی (۱۳ گویه)، سوء استفاده جسمی (۶ گویه)، سوء استفاده جنسی (۱۰ گویه)، غفلت عاطفی (۱۶ گویه) و غفلت جسمی (۸ گویه). گویه‌ها در یک مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت (۱= اصلا واقعیت ندارد تا ۵= کاملا واقعیت دارد) نمره‌گذاری می‌شوند. برنشتاین و همکاران (۱۹۹۴) پایایی عوامل مختلف پرسش‌نامه را با دو روش باز آزمایی و آلفای کرونباخ بین ۰/۷۹ تا ۰/۹۴ گزارش کرده‌اند. در پژوهش میکائیلی و زمانلو (۱۳۹۱)، به منظور تعیین اعتبار این پرسش‌نامه از روش تحلیل عوامل استفاده شد که عوامل به دست آمده با خرده‌مقیاس‌های پرسش‌نامه مطابقت داشتند. لازم به ذکر است که در پژوهش حاضر نیز همانند پژوهش میکائیلی و زمانلو (۱۳۹۱) و میکائیلی و پرنیان خوی (۱۴۰۰) به دلایل مسائل فرهنگی سؤالات مربوط به زیرمقیاس سوء استفاده جنسی کنار گذاشته شدند. در پژوهش حاضر، ضریب آلفای محاسبه شده برابر ۰/۸۷، پایایی ترکیبی ۰/۸۶ و میانگین واریانس استخراج شده برابر ۰/۶۱ بدست آمد.

۹۳

93

۲- مقیاس شخص با حساسیت حسی بالا^۲: این مقیاس توسط آرون و آرون^۳ (۱۹۹۷) ساخته شده و شامل ۲۷ گویه خود گزارش دهی می‌باشد که واکنش‌پذیری روان‌شناختی نسبت به محرک‌های محیطی را مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌دهد (بشرپور، ۱۳۹۴). این آزمون مشتمل بر سه خرده‌مقیاس می‌باشد که عبارتند از: سهولت تحریک (۱۲ گویه)، آستانه‌ی حسی پایین (۷ گویه) و حساسیت زیبایی شناختی (۶ گویه). آزمودنی‌ها به سؤالات این پرسش‌نامه در مقیاس لیکرت ۷ درجه‌ای از کاملا مخالفم (۱) تا کاملا موافقم (۷) پاسخ می‌دهند. این آزمون از اعتبار و پایایی خوبی برخوردار است. همچنین، با بررسی ساختار عاملی این پرسش‌نامه نشان دادند که دو سؤال این آزمون در هیچ کدام از خرده‌مقیاس‌ها بارگذاری نشدند و بنابراین از پرسش‌نامه‌ی اولیه که شامل ۲۷ گویه بود

1. global maltreatment
2. highly sensitive person scale (PSPS)

3. Aron & Aron

حذف گردیدند و نسخه نهایی ۲۵ گویه دارد (بشپور، ۱۳۹۴). در این پژوهش، ضریب آلفای برابر ۰/۷۳، پایایی ترکیبی ۰/۷۱ و میانگین واریانس استخراج شده ۰/۵۸ بود.

۳- پرسش نامه حساسیت به طرد^۱: این پرسش نامه به وسیله داوونی و فلدمن^۲ (۱۹۹۶) طراحی گردیده و دارای ۱۸ گویه در دو قسمت الف و ب می باشد که به ترتیب میزان اضطراب فرد را هنگام درخواست یک تقاضا و احتمال دریافت پاسخ مثبت از سوی دیگران عنوان می کند. در تمامی گویه ها قسمت الف روی یک طیف لیکرت شش درجه ای از ۱ (معادل بسیار بی تفاوت) تا ۶ (معادل بسیار نگران) و در قسمت ب روی لیکرت شش درجه ای از ۱ (بسیار بی تفاوت) تا ۶ (به احتمال زیاد) نمره گذاری می شود. داوونی و فلدمن (۱۹۹۶) برای محاسبه ی میزان حساسیت به طرد در این پرسش نامه سه مرحله را مطرح نموده اند: ۱) محاسبه ی نمرات انتظار طرد در هر گویه با کم کردن انتظار پذیرش از ۷؛ ۲) ضرب نمره ی انتظار طرد هر گویه در درجه ی اضطراب آن؛ ۳) میانگین نمرات حاصل ضرب بالا برای تمامی گویه ها. طراحی کنندگان ابزار یک ساختار تک عاملی را برای پرسش نامه حساسیت به طرد تأیید نموده و ضریب آلفای کرونباخ را ۰/۸۳ گزارش کرده اند. روایی و پایایی نسخه ی فارسی این پرسش نامه در مطالعه ی خوشکام و همکاران (۱۳۹۳) مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج مربوط به تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تأییدی در این پژوهش وجود یک ساختار دو عاملی متشکل از مؤلفه های انتظار پاسخ و نگرانی از عدم پذیرش درخواست را مشخص نموده و ضریب آلفای کرونباخ را به ترتیب ۰/۸۵ و ۰/۸۳ محاسبه نموده اند. در مطالعه ی صادقزاده و همکاران (۱۴۰۱) نیز ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای کل مقیاس ۰/۸۰ بود. در این پژوهش، ضریب آلفای محاسبه شده برابر ۰/۸۸، پایایی ترکیبی ۰/۸۷ و میانگین واریانس استخراج شده برابر ۰/۶۷ بدست آمد.

۴- پرسش نامه ی شناسایی افراد در معرض خطر اعتیاد^۳: این پرسش نامه توسط انیسی (۱۳۹۲) در مرکز تحقیقات علوم رفتاری دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله طراحی شده است

و دارای ۷۵ گویه و چهار عامل می باشد که عبارتند از: افسردگی و احساس درماندگی (۲۹ گویه)، نگرش مثبت به مواد (۱۸ گویه)، اضطراب و ترس از دیگران (۱۷ گویه) و هیجان خواهی (۱۱ گویه). نمره گذاری گویه ها به صورت لیکرت چهار گزینه ای (از کاملاً مخالفم = ۰ تا موافقم = ۳) می باشد. نمره ی کل پرسش نامه نیز از مجموع کل پرسش ها حاصل می شود. نمرات پرسش نامه در دامنه ی ۰ تا ۲۲۵ قرار می گیرند. نقطه برش در نمره ی کل پرسش نامه برابر با ۸۰ می باشد. به عبارتی، افرادی که نمره ی مساوی و یا بالاتر از ۸۰ داشته باشند در معرض خطر اعتیاد هستند. پایایی آزمون با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۹۷ محاسبه شد. در پژوهش میکائیلی و پرنیان خوی (۱۴۰۰) نیز مقدار آلفای این پرسش نامه، ۰/۸۵ محاسبه گردید. در پژوهش حاضر، ضریب آلفای محاسبه شده برابر ۰/۸۱، پایایی ترکیبی ۰/۸۰ و میانگین واریانس استخراج شده برابر ۰/۵۷ بدست آمد.

یافته ها

تعداد ۴۶۵ دانش آموز دوره دوم متوسطه در دامنه ی سنی ۱۹-۱۶ سال با میانگین سنی ۱۷/۵ سال و انحراف معیار ۱/۵ سال در این پژوهش شرکت داشتند. از این تعداد، ۲۲۵ نفر (۴۸/۳۹ درصد) دختر و ۲۴۰ نفر (۵۱/۶۱ درصد) پسر بودند. از این دانش آموزان، ۱۶۴ نفر (۳۵/۲۷ درصد) در پایه ی تحصیلی دهم، ۱۶۰ نفر (۳۴/۴۱ درصد) در پایه ی تحصیلی یازدهم و ۱۴۱ نفر (۳۰/۳۲ درصد) در پایه ی تحصیلی دوازدهم مشغول به تحصیل بودند. همچنین، از این تعداد نمونه، ۶ نفر (۱/۲۹ درصد) وضعیت اقتصادی خانواده خود را خیلی خوب، ۱۷ نفر (۳/۶۶ درصد) وضعیت اقتصادی خوب، ۲۲۵ نفر (۴۸/۳۹ درصد) متوسط، ۱۳۳ نفر (۲۸/۶۰ درصد) بد، و ۸۴ نفر (۱۸/۰۶ درصد) خیلی بد ارزیابی نمودند. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: آمار توصیفی متغیرها

متغیرها	مؤلفه	میانگین	انحراف استاندارد
بدرفتاری دوران کودکی	آسیب پذیری نوجوانان به اعتیاد	۶۷/۸۴	۱۳/۹۱
	نگرش مثبت به مواد	۲۹/۵۲	۷/۴۴
	اضطراب و ترس از دیگران	۳۲/۵۹	۶/۰۶
	هیجان خواهی	۲۵/۱۶	۴/۵۱
	نمره کل	۱۵۵/۱۱	۲۱/۴۷
	سوء استفاده عاطفی	۴۲/۶۴	۱۱/۲۷
	سوء استفاده جسمی	۲۰/۹۷	۵/۴۶
	غفلت عاطفی	۵۵/۳۷	۱۱/۱۹
	غفلت جسمی	۳۲/۹۲	۶/۴۴
	نمره کل	۱۵۱/۹۰	۳۲/۶۸
	سهولت تحریک	۲۴/۴۴	۶/۹۱
	آستانه‌ی حسی پایین	۱۹/۱۱	۴/۹۵
	حساسیت زیبایی شناختی	۱۴/۹۱	۵/۷۷
حساسیت به طرد	نمره کل	۵۸/۴۶	۱۱/۷۵
	نمره کل	۵۵/۲۴	۹/۴۷

نتایج ماتریس همبستگی آسیب پذیری نوجوانان به اعتیاد با متغیرهای پژوهش در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴
۱- بدرفتاری دوران کودکی	-			
۲- حساسیت پردازش حسی	۰/۴۱*	-		
۳- حساسیت به طرد	۰/۳۱*	۰/۳۰*	-	
۴- آسیب پذیری نوجوانان به اعتیاد	۰/۳۹*	۰/۴۴*	۰/۳۶*	-

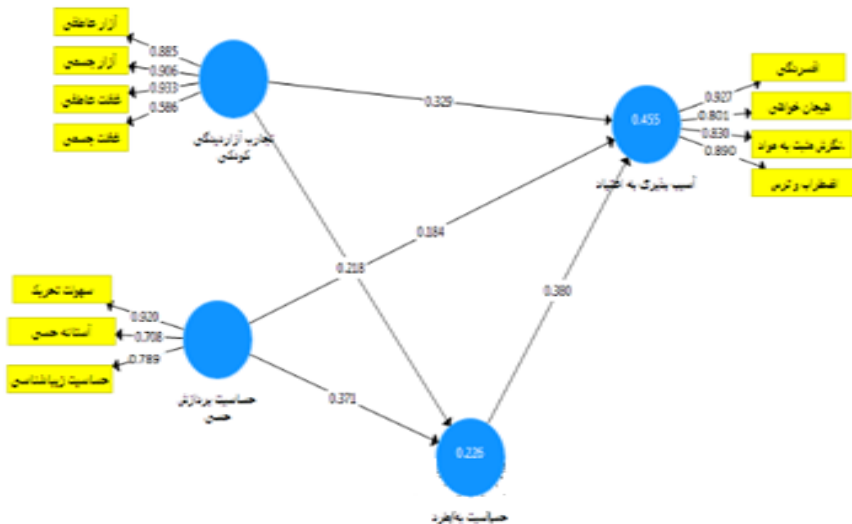
* $p < 0.01$.

بر اساس جدول ۲، همبستگی مثبت معناداری بین همه متغیرهای پژوهش وجود داشت ($p < 0/01$). بنابراین، این نتایج انجام مدل‌سازی معادلات ساختاری را ممکن می‌سازد. نتایج بررسی برازش مدل در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: نتایج شاخص‌های برازش مدل

شاخص برازش	مقدار بدست آمده	مقدار مطلوب	تفسیر
ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد	۰/۰۶۶	کمتر از ۰/۰۸	برازش مطلوب
فاصله اقلیدسی	۰/۸۰	هرچه کمتر بهتر	قابل قبول
فاصله ژئودزیکی	۰/۷۱	هرچه کمتر بهتر	قابل قبول
خی دو	۱۲۴۰/۷۷	-	-
شاخص برازش هنجار شده	۰/۹۷	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب

نتایج جدول ۳ نشان داد که مقدار ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد برابر با ۰/۰۶۶ است که کمتر از ۰/۰۸ است و بیانگر برازش مناسب مدل ساختاری می‌باشد. همچنین، مقدار شاخص برازش هنجار شده برابر با ۰/۹۷ است که بیش از حد آستانه‌ی ۰/۹۰ است و نشان‌دهنده‌ی برازش مطلوب مدل است. دیگر شاخص‌ها نیز تایید کننده برازش مدل بودند. نتایج بررسی مدل در نمودار ۱ ارائه شده است.

نمودار ۱: ضرایب استاندارد مدل نقش میانجی حساسیت به طرد در روابط بین بد رفتاری کودک و حساسیت پردازش حسی با آسیب‌پذیری به اعتیاد

نمودار ۱ روابط مستقیم بین متغیرها را گزارش می‌دهد، به طوری که بدرفتاری دوران کودکی و حساسیت پردازش رابطه مثبت معناداری با آسیب‌پذیری نسبت به اعتیاد داشتند ($p < 0/05$). حساسیت به طرد نیز به نوبه خود ارتباط مثبت معناداری با آسیب‌پذیری نسبت به اعتیاد داشت ($p < 0/05$). نتایج بررسی روابط غیر مستقیم در جدول ۴ گزارش شده است.

جدول ۴: بررسی اثرات استاندارد غیر مستقیم

مسیرها	اثر غیر مستقیم اثر کل	شاخص تورم واریانس	t ضریب تعیین معناداری		
بدرفتاری دوران کودکی ← حساسیت به طرد ← آسیب‌پذیری نسبت به اعتیاد	۰/۰۸	۰/۴۱	۱/۸۹	۶/۱۴	۰/۴۷
حساسیت پردازش حسی ← حساسیت به طرد ← آسیب‌پذیری نسبت به اعتیاد	۰/۱۴	۰/۵۲	۱/۵۹	۶/۰۵	۰/۳۷

* $p < 0/001$.

با توجه به نتایج جدول ۴، شاخص عامل تورم واریانس کمتر از مقادیر بحرانی یعنی ۳ بود که تاییدکننده عدم همخطی چندگانه بین متغیرهای پیش‌بین بود. به علاوه، بدرفتاری دوران کودکی و حساسیت پردازش حسی اثرات غیر مستقیم معناداری از طریق نقش حساسیت به طرد بر آسیب‌پذیری نسبت به اعتیاد داشتند ($p < 0/001$) و مقدار آماره t برای این مسیرها بیشتر از ۱/۹۶ است که این امر نیز تاییدکننده روابط غیر مستقیم است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثرات غیر مستقیم بدرفتاری دوران کودکی و حساسیت پردازش حسی بر آسیب‌پذیری نسبت به اعتیاد از طریق نقش واسطه‌ای حساسیت به طرد در نوجوانان پرداخت. نتایج نشان داد که مدل دارای برازش مناسبی بود و نتایج با پایه‌های نظری و یافته‌های مطالعات مشابه همسو است. بر این اساس، نتایج حاکی از آن است که بدرفتاری دوران کودکی بر آسیب‌پذیری به اعتیاد اثر مستقیم داشت. این نتایج همسو با نتایج پژوهش‌های آلواریز - آلونسو^۱ و همکاران، ۲۰۱۶؛ بندینی و فاقان^۲، ۲۰۱۸؛ سیچتی و

هندلی (۲۰۱۹) و حفاظی طبقه و فکریان آرانی (۱۴۰۳) می‌باشد. کودکان و نوجوانانی که در معرض انواع بدرفتاری قرار گرفته‌اند ممکن است احساساتی از قبیل درمماندگی و ناتوانی، آشفتگی و ناپایداری داشته و همچنین ممکن است در خود تنظیمی حالت‌های عاطفی مشکلاتی را تجربه نمایند. روی آوردن به مصرف مواد مخدر ممکن است به عنوان راهی برای گریز یا جدا شدن فوری از درد عاطفی، اضطراب و خشم همراه با چنین تجربیاتی باشد (دوبه^۱ و همکاران، ۲۰۰۳). رایت^۲ و همکاران (۲۰۰۹)؛ به نقل از حسین‌زاده خانمیری، (۱۳۹۵) نیز مهمترین عامل اعتیاد به مواد را سوء رفتارهای جسمی، جنسی و عاطفی در دوران کودکی می‌دانند. طرد شدن و مورد اذیت و توهین قرار گرفتن در دوران کودکی باعث ایجاد حس بی‌ارزشی و بی‌کفایتی در دوران بزرگسالی می‌گردد و منجر به کاهش اعتماد به نفس شده که این عامل خود نقش به‌سزایی در شروع اعتیاد و گرایش به آن دارد.

همچنین، نتایج نشان داد که تجارب بدرفتاری دوران کودکی بر حساسیت به طرد اثر معناداری داشت. این نتیجه را می‌توان همسو با نتایج پژوهش‌های گائو^۳ و همکاران (۲۰۲۴) و بوتانی و تارا^۴ (۲۰۲۳) دانست. آسیب‌های بین فردی می‌تواند منجر به حساسیت به طرد شود (داونی و همکاران، ۱۹۹۷). این مسئله از جنبه‌های گوناگون قابل توجه است. به عنوان مثال، کسیرز^۵ و همکاران (۲۰۱۸) دریافتند که سوء استفاده عاطفی در دوران کودکی با ناهنجاری‌هایی در شبکه‌های عاطفی-اجتماعی در منطقه پیشانی و لیمبیک مغز مرتبط است. تغییرات ساختاری در شبکه‌های اجتماعی-عاطفی ممکن است منجر به تغییرات عملکردی در مغز مانند بدتنظیمی هیجانی در حساسیت به طرد شود. از سوی دیگر، اگر کودکی والدین و مراقبان خود را مسئولیت‌ناپذیر ببیند، ترس از طرد شدن نیز وجود دارد و مانند طرد شدن از سوی والدین طرد شدن از سوی سایر افراد را نیز پیش‌بینی می‌نماید. به عبارت بهتر، مورد آزار قرار گرفتن در دوران کودکی و رانده شدن از سوی دیگران حس است که ممکن است تا دوران بزرگسالی تداوم یابد.

1. Dube
2. Wtight
3. Gao

4. Bhutani & Tara
5. Cassiers

نتایج به علاوه نشان داد که حساسیت پردازش حسی بر آسیب‌پذیری به اعتیاد اثر مستقیم داشت. این نتایج را می‌توان با نتایج پژوهش ماری-کراوس و همکاران (۲۰۲۲) مبنی بر نقش مواد روان گردان در کاهش تحریک بیرونی؛ تحقیق یوفر و همکاران (۲۰۲۱) مبنی بر ارتباط حساسیت پردازش حسی بالا و استفاده از مواد روان گردان؛ یافته‌های پژوهش کلی و همکاران (۲۰۲۱) مبنی بر بالاتر بودن الگوهای پردازش حسی در افراد دارای اختلال مصرف مواد در مقایسه با افراد عادی؛ پژوهش آقاجانی و رهبری غازانی (۲۰۲۱) و بشرپور و رهبری غازانی (۱۳۹۹) مبنی بر نقش حساسیت پردازش حسی در اختلالات روان‌شناختی در افراد وابسته به مواد؛ یافته‌های تحقیق حسین‌پور و محمودیان (۱۳۹۷) و سلیمی و همکاران (۱۳۹۶) مبنی بر ارتباط آستانه حسی و رفتارهای بازداری حسی در افراد وابسته به مواد مخدر؛ پژوهش کیوانلو و همکاران (۱۴۰۲) مبنی بر ارتباط حساسیت پردازش حسی و آسیب‌پذیری به اعتیاد همسو دانست. در تبیین این یافته می‌توان بیان کرد که حساسیت پردازش حسی با گرایش به هیجان‌پذیری منفی زیاد، تجربه برانگیختگی مفرط و ثبات هیجانی پایین مرتبط است که این روش می‌تواند مؤلفه‌ای در جهت آسیب‌پذیری در برابر اختلالات رفتاری و روان‌شناختی باشد (کلی و همکاران، ۲۰۲۱). شخصی که گمان می‌کند باید به نیازها و تقاضاها پاسخ سریع دهد برای برطرف کردن نیاز حسی خویش به طور مداوم در تلاش است تا موجب تغییر در محیط خود گردد و محرک‌های جدید و پیچیده ایجاد نماید که با توجه به احساس هیجان‌خواهی دچار مخاطره نیز می‌شود. بنابراین، احتمالاً به سمت اعتیاد نیز کشیده می‌شود. از دیگر سو، هنگامی که فرد از این نوع پاسخ‌دهی بالا به محرک‌ها خسته شود احتمال دارد مواد اعتیادآور را مؤلفه‌ای برای کناره‌گیری از این نوع محرک‌ها تصور نماید (سلیمی و همکاران، ۱۳۹۶). در واقع، سبک‌های حساسیت پردازش حسی باعث واکنش‌های خاصی از طرف شخص در مقابل محرک‌های متنوع می‌گردد که در زمان رویارویی با شرایط ناکام‌کننده شخص رنج و ناراحتی قابل توجهی را حس می‌کند و برای کاهش این ناراحتی به سمت اعتیاد می‌رود (کیوانلو و همکاران، ۱۴۰۲).

همچنین، نتایج حاکی از آن است که حساسیت پردازش حسی بر حساسیت به طرد اثر مستقیمی داشت. هر چند در زمینه رابطه حساسیت پردازش حسی و حساسیت به طرد پژوهشی در دسترس نیست، اما با مرور پژوهش‌هایی که قرابت موضوعی دارند می‌توان گفت که افراد با حساسیت پردازش حسی بالا حساسیت بیشتری نسبت به اطلاعات دارند، مطلبی که افراد با حساسیت به طرد بالا نیز در این امر مشترک‌اند و نسبت به کوچکترین عامل حساس بوده و طی فرآیندی آن را مبنی بر طرد شدن قلمداد می‌کنند. افراد با حساسیت پردازش حسی بالا سعی می‌کنند به خواسته‌ها و نیازها پاسخ سریع و فوری دهند، در تنظیم هیجانات خود مشکل دارند (سلیمی و همکاران، ۱۳۹۶) و در تعاملات اجتماعی نیز مشکلاتی تجربه می‌کنند (ماتسو شیمای و کاتو^۱، ۲۰۱۳)، مواردی که در افراد با حساسیت به طرد بالا نیز گزارش شده است (عبادی و همکاران، ۱۳۹۹).

در نهایت، نتایج این مطالعه نشان داد که حساسیت به طرد بر آسیب‌پذیری به اعتیاد اثر مثبت معنی‌داری دارد. این نتایج همسو با نتایج پژوهش‌های پابست^۲ و همکاران (۲۰۲۳)، کسیدی و همکاران (۲۰۲۱)، دامبریویل^۳ (۲۰۱۹) و شاهچراغی و ایزدی (۱۴۰۴) می‌باشد. حساسیت به طرد شکل‌گیری روابط اجتماعی (فیربرن^۴ و همکاران، ۲۰۱۸) و حفظ آن‌ها را دشوار می‌کند (لویت و لئونارد^۵، ۲۰۱۵). پیامد این امر کناره‌گیری اجتماعی و تنهایی (واتسون و نیسدل^۶، ۲۰۱۲؛ به نقل از کسیدی و همکاران، ۲۰۲۱) و کاهش حمایت اجتماعی است. این امر در کنار منابع روان‌شناختی ضعیف می‌تواند نوجوانان و جوانان را در برابر اعتیاد آسیب‌پذیر سازد. به دیگر سخن، افرادی که نسبت به طرد اجتماعی حساس هستند در برقراری روابط و حفظ آن‌ها با دشواری مواجه بوده و احساس تنهایی و سطوح پایین حمایت اجتماعی را تجربه می‌کنند (کسیدی و همکاران، ۲۰۲۱) و در نتیجه ممکن است مصرف مواد را به عنوان راه‌گزینی برای مشکل خود در نظر بگیرند تا از بار فشار روانی که با آن مواجه هستند بکاهند. در کل، می‌توان بیان داشت که حساسیت به طرد از یک سو با بدرفتاری دوران کودکی و از سوی دیگر با حساسیت پردازش حسی مرتبط

1. Matsushima & Kato
2. Pabst
3. Dambreville

4. Fairbairn
5. Levitt & Leonard
6. Watson & Nesdale

می‌باشد. حساسیت به طرد ممکن است در روی آوردن افراد جوان و نوجوان به راهکارهای ناکارآمدی نظیر مصرف مواد در شرایط دشوار زندگی و مواجهه با چالش‌ها موثر باشد. از محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به محدود بودن نمونه‌ی پژوهش حاضر به نوجوانان شهرستان اسکو اشاره نمود که امکان تعمیم نتایج را محدودتر می‌سازد و این پیشنهاد را یادآور می‌گردد که چنین پژوهش‌هایی را می‌توان در سطحی وسیع‌تر نیز اجرا نمود. استفاده از ابزارهای خودگزارش‌دهی یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش حاضر بود. استفاده از ابزارهای خودگزارش‌دهی ممکن است باعث سوگیری پاسخ خصوصاً در ابزارهایی نظیر پرسش‌نامه ترومای کودکی شود که به صورت گذشته‌نگر بدرفتاری دوران کودکی را بررسی می‌کنند. در همین راستا پیشنهاد می‌شود از سایر روش‌های جمع‌آوری اطلاعات از جمله مصاحبه نیز که می‌تواند اطلاعات بیشتری در اختیار پژوهشگران قرار دهد، بهره‌جست. یکی دیگر از محدودیت‌های این پژوهش حذف بعد سوء استفاده جنسی بود که تحقیقات آینده باید این بعد را نیز لحاظ کنند. از دیگر محدودیت‌های این مطالعه این است که این مطالعه یک طرح مقطعی است که بحث علت و معلولی را غیر ممکن می‌سازد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود جهت امکان نتیجه‌گیری علت و معلولی درباره نتایج این مطالعه تحقیقات طولی در آینده صورت گیرد. با توجه به نتایج مطالعه کنونی پیشنهاد می‌شود برنامه‌های آموزشی از قبیل نحوه‌ی پاسخگویی صحیح به نیازهای کودکان و نوجوانان در جنبه‌های مختلف اعم از نیازهای عاطفی و جسمانی برای والدین اجرا گردد تا والدین با نحوه‌ی پاسخدهی صحیح به نیازهای فرزندانشان و برخورد صحیح با آن‌ها در مواقع لازم آشنایی کامل داشته باشند. از سوی دیگر، آموزش برنامه‌های خودمراقبتی برای کودکان در سنین پایین و آگاهی کودکان نیز می‌تواند احتمال بدرفتاری در کودکان را کاهش دهد. همچنین، برنامه‌های آموزش اصول برخورد صحیح با نوجوانان برای والدین و کادر مدرسه می‌تواند علاوه بر پیشگیری از برخی مشکلات در محیط خانه و مدرسه از ایجاد تنش شدید بین والدین و فرزند نوجوان و نیز گرایش به اعتیاد و سایر رفتارهای پرخطر در نوجوانان نیز جلوگیری نماید.

تشکر و قدردانی

در پایان، نویسندگان پژوهش حاضر بر خود لازم می‌دانند از کادر محترم ستاد مبارزه با مواد مخدر استان اردبیل، همکاران محترم آموزش و پرورش استان آذربایجان شرقی و همه شرکت‌کنندگان پژوهش تقدیر و تشکر نمایند. لازم به ذکر است که این مقاله برگرفته از رساله‌ی دکتری رشته‌ی روان‌شناسی است که تأییدیه اخلاق را با کد IR.UMA.REC.1403.049 از دانشگاه محقق اردبیلی دریافت نموده و همچنین از ستاد مبارزه با مواد مخدر حمایت مالی دریافت کرده است.

منابع

- اسماعیلی شهناء، معصومه؛ شالچی، بهزاد و احمدی، عزت‌اله (۱۳۹۹). نقش میانجی ارضای نیازهای بنیادین روان‌شناختی در ارتباط عملکرد خانواده و موقعیت اقتصادی - اجتماعی با اعتیادپذیری جوانان. *فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی*، ۱۵ (۵۷)، ۳۴-۴۹.
- انیسی، جعفر (۱۳۹۲). *پرسش‌نامه شناسایی افراد در معرض خطر اعتیاد*. تهران: موسسه آزمون یار پویا.
- بشپور، سجاد (۱۳۹۴). *صفات شخصیت: نظریه و آزمون*. تهران: نشر ساوالان.
- بشپور، سجاد و رهبری غازی، نسرين (۱۳۹۹). رابطه حساسیت پردازش حسی و سبک‌های پردازش اطلاعات با نشانگان بالینی در افراد وابسته به مواد. *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۱۴ (۵۷)، ۲۹۳-۳۰۹. <https://doi.org/10.29252/etiadjohi.14.57.293>
- حسین‌پور، فاطمه و محمودیان، طاهره (۱۳۹۷). مقایسه‌ی پردازش حسی، سلامت اجتماعی و نشخوار فکری مراجعه‌کنندگان به مراکز ترک اعتیاد سرپایی و افراد عادی شهر ساری. *پایان-نامه‌ی کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی*، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بهشهر.
- حسین‌زاده خانمیری، بهناز (۱۳۹۵). رابطه‌ی تجربه آزرديدگی در دوران کودکی و امنیت روانی با اعتیادپذیری. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی*، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان.
- حفاظی طرقي؛ لایلا و فکریان آرانی، سمیه (۱۴۰۳). تحلیل تشخیصی افراد با و بدون گرایش به مصرف مواد اعتیادآور براساس سبک‌های دلبستگی، تجارب آسیب‌زای کودکی و ایده‌پردازی خودکشی. *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۱۸ (۷۴)، ۱۸۱-۲۰۲. <https://doi.org/10.22034/ETI.18.74.181>

خوشکام، سمیرا؛ بهرامی، فاطمه؛ رحمت الهی، فرحناز و نجارپوریان، سمانه (۱۳۹۳). خصوصیات روان‌سنجی پرسشنامه حساسیت به طرد در دانشجویان. *پژوهش‌های روان‌شناختی*، ۱۷(۱)، ۴۴-۲۴.

رستمی، رضا؛ زارعی، جمیله و ضمیری‌نژاد، سمیه (۱۳۸۸). بررسی سابقه سوء استفاده در دوران کودکی معتادان مرد در مقایسه با جمعیت غیر معتاد. *چهارمین کنگره سراسری خانواده و سلامت جنسی*، آبان ۱۳۸۸، تهران، ایران.

رستمی، مهدی؛ سعادت، نادره و قزلسفلو، مهدی (۱۳۹۴). رابطه‌ی بین تجربه‌ی آزاردیدگی در کودکی با شیوه‌های مقابله با تنش و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه. *مجله اصول بهداشت روانی*،

<https://doi.org/10.22038/JFMH.2015.5346>، ۲۶۹-۲۷۷، ۱۷(۶).

زرگر، یدالله؛ نجاریان، بهمن و نعیمی، عبدالزهرا (۱۳۸۷). بررسی رابطه‌ی ویژگی‌های شخصیتی (هیجان‌خواهی، ابراز وجود، سرسختی روان‌شناختی)، نگرش مذهبی و رضایت زناشویی با آمادگی اعتیاد به مواد مخدر در کارکنان یک شرکت صنعتی در اهواز. *مجله‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز*، ۱۵(۱)، ۹۹-۱۲۰.

سلیمی، هادی؛ علی‌پور، گیتا؛ میری، نسرين و کرمانشاهی، فاطمه (۱۳۹۶). بررسی همبستگی بین حساسیت پردازش حسی و ناگویی خلقی با روی‌آوری به اعتیاد در دانشجویان دختر ساکن خوابگاه علوم پزشکی قزوین. *مجله دانشگاه علوم پزشکی قم*، ۱۱(۱۱)، ۶۸-۷۸.

شاهچراغی، محمد علی و ایزدی، فاطمه (۱۴۰۴). اثربخشی رفتاردرمانی دیالکتیکی بر خود مراقبتی و حساسیت به طرد در نوجوانان دارای والد وابسته به مواد. *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۱۹(۷۵)،

<https://doi.org/10.22034/ETI.19.75.193>، ۱۹۳-۲۱۰.

صادق‌زاده، مرضیه؛ عسکری، زهرا و خرمایی، فرهاد (۱۴۰۱). رابطه‌ی خود انتقادی و حساسیت به طرد با آشفتگی روان‌شناختی دانشجویان دختر: نقش واسطه‌ای خودخاموشی. *فصلنامه علمی مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۲۰(۲)، ۱۵۵-۱۲۷.

<https://doi.org/10.22051/JWSPS.2022.36452.2450>

طباطبایی حسینی، نیره (۱۳۹۹). درمان و بازگشت معتادان با تأثیر استرس ادراک شده، توانایی حل مسئله و حساسیت به طرد. *فصلنامه‌ی ایده‌های نوین روان‌شناسی*، ۷(۱۱)، ۱-۱۱.

عبادی، متینه؛ بشرپور، سجاد و نریمانی، محمد (۱۳۹۹). برازش مدل مبتنی بر آشفتگی روابط زوجی براساس فراهیجان منفی: نقش میانجی حساسیت به طرد در افراد متأهل. *روان‌شناسی خانواده*، ۷(۲)، ۶۱-۷۴.

کیوانلو، صفورا؛ آقاجانی، سیف الله و شیخزاده، غلام رضا (۱۴۰۲). تدوین مدل علی آسیب پذیری نوجوانان به اعتیاد براساس حساسیت پردازش حسی و سیستم های مغزی رفتاری با میانجی گری سرکوبگری عاطفی. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۱۷(۶۹)، ۳۲۳-۳۵۲.
<https://doi.org/10.61186/etiadpajohi.17.69.323>
میکائیلی، نیلوفر و پرنیان خوی، مریم (۱۴۰۰). نقش میانجی سرکوبگری عاطفی در رابطه آزار دیدگی دوران کودکی و سبک های دلبستگی با آسیب پذیری نسبت به اعتیاد در نوجوانان پسر. *فصلنامه پژوهش های نوین روان شناختی*، ۱۶(۶۱)، ۱۷۶-۱۶۱.
میکائیلی، نیلوفر و زمانلو، خدیجه (۱۳۹۱). بررسی میزان شیوع کودک آزاری و نیز پیش بینی آن از طریق بررسی افسردگی و اضطراب والدین، سبک های دلبستگی و سلامت روانی نوجوانان پسر آنان. *روان شناسی افراد استثنائی*، ۲(۵)، ۱۶۶-۱۴۵.
هومن، حیدرعلی (۱۴۰۲). *مدل یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم افزار لیزرل*. تهران: انتشارات سمت.

References

- Abbaspour, Z., & Ghanbari, Z. (2021). The effectiveness of family-based treatment on craving in girl students with substance abuse. *International Journal of High Risk Behaviors and Addiction*, 10(1), e103848. <https://doi.org/10.5812/ijhrba.103848>
- Aghajani, S., & Rahbari, G. N. (2021). The role of sensory processing sensitivity and emotional processing in predicting psychological disturbances in drug-dependent individuals. *Journal of Research in Psychopathology*, 2(5), 1-7. <https://dx.doi.org/10.22098/jrp.2021.1396>
- Alvarez-Alonso, M. J., Jurado-Barba, R., Martínez-Martín, N., Espín-Jaime, J. C., Bolaños-Porrero, C., Ordoñez-Franco, A., ... & Rubio, G. (2016). Association between maltreatment and polydrug use among adolescents. *Child Abuse & Neglect*, 51, 379-389. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.07.014>
- Aron, E. N., & Aron, A. (1997). Sensory-processing sensitivity and its relation to introversion and emotionality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(2), 345-368. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.73.2.345>
- Benedini, K. M., & Fagan, A. A. (2020). From child maltreatment to adolescent substance use: Different pathways for males and females?. *Feminist Criminology*, 15(2), 147-173. <https://doi.org/10.1177/1557085118810426>
- Bernstein, D. P., Fink, L., Handelsman, L., Foote, J., Lovejoy, M., Wenzel, K., ... & Ruggiero, J. (1994). Initial reliability and validity of a new retrospective measure of child abuse and neglect. *The American Journal of Psychiatry*, 151(8), 1132-1136. <https://doi.org/10.1176/ajp.151.8.1132>

- Bhutani, G. M., & Tara, D. (2023). Relationship between childhood neglect and rejection sensitivity in Indian adults. *International Journal of Indian Psychology, 11*(3), 2810-2817. <https://doi.org/10.25215/1103.266>
- Boterberg, S., & Warreyn, P. (2016). Making sense of it all: The impact of sensory processing sensitivity on daily functioning of children. *Personality and Individual Differences, 92*, 80-86. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.12.022>
- Cassidy, T., Giles, M., & Carey, A. (2021). Attachment, rejection sensitivity, support, psychological capital and alcohol dependency in students. *Journal of contemporary research in social sciences, 3*(4), 69-77. <https://doi.org/10.33094/26410249.2021.34.69.77>
- Cassiers, L. L., Sabbe, B. G., Schmaal, L., Veltman, D. J., Penninx, B. W., & Van Den Eede, F. (2018). Structural and functional brain abnormalities associated with exposure to different childhood trauma subtypes: A systematic review of neuroimaging findings. *Frontiers in Psychiatry, 9*, 329. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2018.00329>
- Cicchetti, D., & Handley, E. D. (2019). Child maltreatment and the development of substance use and disorder. *Neurobiology of Stress, 10*, 100144. <https://doi.org/10.1016/j.ynstr.2018.100144>
- Dambreville, N. (2019). *The social cost of pain: rejection sensitivity, social rejection, and cannabis use in young adults*. Ph. D Thesis, The City University of New York.
- Downey, G., & Feldman, S. I. (1996). Implications of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*(6), 1327-1343. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.6.1327>
- Downey, G., Khouri, H., Feldman, S. (1997). Early interpersonal trauma and interpersonal adjustment: The mediational role of rejection sensitivity. In D. Cicchetti and S. Toth (Eds.), *Developmental perspectives on trauma: Theory, research and intervention* (pp. 85-114). University of Rochester Press.
- Dube, S. R., Felitti, V. J., Dong, M., Chapman, D. P., Giles, W. H., & Anda, R. F. (2003). Childhood abuse, neglect, and household dysfunction and the risk of illicit drug use: the adverse childhood experiences study. *Pediatrics, 111*(3), 564-572. <https://doi.org/10.1542/peds.111.3.564>
- Engel-Yeger, B., & Dunn, W. (2011). Exploring the relationship between affect and sensory processing patterns in adults. *British Journal of Occupational Therapy, 74*(10), 456-464. <https://doi.org/10.4276/030802211X13182481841868>
- Engel-Yeger, B., Muzio, C., Rinosi, G., Solano, P., Geoffroy, P. A., Pompili, M., ... & Serafini, G. (2016). Extreme sensory processing patterns and their relation with clinical conditions among individuals with major affective disorders. *Psychiatry Research, 236*, 112-118. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2015.12.022>

- Erickson, M. F., Egeland, B., Myers, J. B., Berliner, L., Briere, J., Hendrix, C. T., ... & Reid, T. A. (2002). The APSAC handbook on child maltreatment. *Child Neglect, 2nd Ed., Thousand Oaks CA*, 3-20.
- Fairbairn, C. E., Briley, D. A., Kang, D., Fraley, R. C., Hankin, B. L., & Ariss, T. (2018). A meta-analysis of longitudinal associations between substance use and interpersonal attachment security. *Psychological Bulletin, 144*(5), 532-555. <https://doi.org/10.1037/bul0000141>
- Gao, S., Assink, M., Bi, C., & Chan, K. L. (2024). Child maltreatment as a risk factor for rejection sensitivity: A three-level meta-analytic review. *Trauma, Violence, & Abuse, 25*(1), 680-690. <https://doi.org/10.1177/15248380231162979>
- Gardner, M. J., Thomas, H. J., & Erskine, H. E. (2019). The association between five forms of child maltreatment and depressive and anxiety disorders: A systematic review and meta-analysis. *Child Abuse & Neglect, 96*, 104082. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104082>
- Godleski, S. A., Eiden, R. D., Kachadourian, L., & Lucke, J. F. (2019). Etiological pathways to rejection sensitivity in a high-risk sample. *Personality and Social Psychology Bulletin, 45*(5), 715-727. <https://doi.org/10.1177/0146167218795486>
- Kelly, J., Meredith, P. J., Taylor, M., Morphett, A., & Wilson, H. (2021). Substances and your senses: The sensory patterns of young people within an alcohol and drug treatment service. *Substance Abuse, 42*(4), 998-1006. <https://doi.org/10.1080/08897077.2021.1901177>
- Levitt, A., & Leonard, K. E. (2015). Insecure attachment styles, relationship-drinking contexts, and marital alcohol problems: Testing the mediating role of relationship-specific drinking-to-cope motives. *Psychology of Addictive Behaviors, 29*(3), 696-705. <https://doi.org/10.1037/adb0000064>
- Liu, R. T., Kraines, M. A., Massing-Schaffer, M., & Alloy, L. B. (2014). Rejection sensitivity and depression: Mediation by stress generation. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes, 77*(1), 86-97. <https://doi.org/10.1521/psyc.2014.77.1.86>
- Maggs, J. L., Calhoun, B. H., Allen, H. K. (2023). *Substance use across adolescence and early adulthood: prevalence, causes, developmental roots and consequences*. In APA handbook of adolescent and young adult development. (pp. 541-556). US: American Psychological association.
- Mary-Krause, M., Bustamante, J. J. H., Collard, L., & Melchior, M. (2022). Is sensory processing sensitivity associated with psychoactive substance use?. *Emerging Trends in Drugs, Addictions, and Health, 2*, 100038. <https://doi.org/10.1016/j.etedah.2022.100038>
- Matsushima, K., & Kato, T. (2013). Social interaction and atypical sensory processing in children with autism spectrum disorders. *Hong Kong Journal of Occupational Therapy, 23*(2), 89-96. <https://doi.org/10.1016/j.hkjot.2013.11.003>

- Melchior, M., Chastang, J. F., Goldberg, P., & Fombonne, E. (2008). High prevalence rates of tobacco, alcohol and drug use in adolescents and young adults in France: results from the GAZEL Youth study. *Addictive Behaviors*, 33(1), 122-133. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2007.09.009>
- Motataianu, I. R. (2015). The relation between anger and emotional synchronization in children from divorced families. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 203, 158-162. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.08.275>
- Pabst, A., Billaux, P., Gautier, M., & Maurage, P. (2023). Rejection sensitivity in severe alcohol use disorder: Increased anxious anticipation of rejection. *Journal of Psychiatric Research*, 164, 23-27. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2023.05.083>
- Türkmen, C., Machunze, N., Tan, H., Gerhardt, S., Kiefer, F., & Vollstädt-Klein, S. (2022). Vulnerability for alcohol use disorder after adverse childhood experiences (AUDACE): protocol for a longitudinal fMRI study assessing neuropsychobiological risk factors for relapse. *BMJ Open*, 12, e058645. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2021-058645>
- United Nations Office on Drugs and Crime (2018). World Drug Report 2018. United nations publication.
- VanMeter, F., Handley, E. D., & Cicchetti, D. (2020). The role of coping strategies in the pathway between child maltreatment and internalizing and externalizing behaviors. *Child Abuse & Neglect*, 101, 104323. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104323>
- Warmingham, J. M., Rogosch, F. A., & Cicchetti, D. (2020). Intergenerational maltreatment and child emotion dysregulation. *Child Abuse & Neglect*, 102, 104377. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104377>
- Williams, K. D. (2002). *Ostracism: The power of silence*. Guilford Press.
- Yee Wan, W., & Tsui, M. S. (2020). Resilience for dropout students with depression in secondary schools in Hong Kong: parental attachment, hope and community integration. *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 30(2), 78-92. <https://doi.org/10.1080/02185385.2019.1701544>
- Yuferov, V., Butelman, E. R., Randesi, M., van den Brink, W., Blanken, P., van Ree, J. M., & Kreek, M. J. (2021). Association of serotonin transporter (SERT) polymorphisms with opioid dependence and dimensional aspects of cocaine use in a Caucasian cohort of opioid users. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*, 17, 659-670. <https://doi.org/10.2147/NDT.S286536>